

Obsah

ÚVOD	4
ZÁKLADNÍ TERMINOLOGICKÁ VYMEZENÍ	5
KOMPENZAČNÍ POMŮCKY PRO ZRAKOVĚ POSTIŽENÉ	7
PŘEHLED KOMPENZAČNÍCH POMŮCEK PRO ZRAKOVĚ POSTIŽENÉ	9
Optické pomůcky	9
Neoptické učební pomůcky	9
Pomůcky pro výuku předmětů na základní škole	13
Kompenzační pomůcky pro výuku českého jazyka	13
Kompenzační pomůcky pro výuku matematiky	13
Kompenzační pomůcky pro výuku pracovního vyučování	15
Kompenzační pomůcky pro výuku fyziky	16
Kompenzační pomůcky pro výuku biologie a přírodopisu	17
Kompenzační pomůcky pro výuku zeměpisu	17
Kompenzační pomůcky pro výuku chemie	17
Kompenzační pomůcky pro výuku tělesné výchovy	18
Kompenzační pomůcky pro výuku psaní strojem	18
Kompenzační pomůcky pro výuku výtvarné výchovy	19
KOMPENZAČNÍ POMŮCKY PRO VYBAVENÍ SPECIÁLNÍHO PRACOVISTĚ	20
POPIS NĚKTERÝCH POMŮCEK	21
Optické pomůcky	21
Neoptické pomůcky	22
ZÁVĚR	25
PŘÍLOHY	
1. Speciálně pedagogická centra pro zrakově postižené (SPC pro ZP)	26
2. Tyfloservisy Sjednocené organizace nevidomých a slabozrakých	27

ÚVOD

V souvislosti s integračními trendy ve vzdělávání se problematika speciálních pomůcek dostala do popředí zájmu speciálního i základního školství. Úspěšné zařazení zrakově postižených žáků do kolektivů zdravých vrstevníků v běžných školách totiž předpokládá zajištění analogických podmínek, jaké by jim byly poskytovány ve speciálních školách. Jednou z nich je vybavení speciálními pomůckami. Východiskem pro sestavení seznamu základních speciálních pomůcek, které kompenzují zrakový deficit a umožňují žákům plnit vzdělávací i výchovné cíle základního školství, by měla být jejich funkčnost při výuce všech kategorií zrakově postižených žáků – od slabozrakých po nevidomé.

Autorka děkuje Mgr. Dagmar Moravcové, pracovníci Tyfloservisu Sjednocené organizace nevidomých a slabozrakých, za poskytnutí podkladů pro zpracování 2. upraveného vydání této publikace.

ZÁKLADNÍ TERMINOLOGICKÁ VYMEZENÍ

Podmínkou úspěšného rozvoje každého jedince je neustálý přísun informací, které přijímá ze svého okolí a určitým způsobem zpracovává. Informace jsou získávány pomocí analyzátorů – za normálních okolností jich největší procento poskytuje zrak. Většina autorů udává, že je to 75 % – 80 % všech spontánně získaných informací, někteří udávají procento ještě vyšší. Zrak podává maximum informací v minimálním čase, umožňuje orientaci v prostředí, rozlišování tvarů, barev, velikosti, vzdálenosti, hloubky, směru, pohybu a klidu v okolním prostředí. Podává informace globální i detailní. Patří mezi telereceptory, tj. mezi dálkové receptory. Má rozhodující vliv na utváření správných představ, rozvoj paměti, pozornosti, myšlení, řeči i sféry emocionálně volní. Zrakové vjemy mají význam téměř pro každou praktickou činnost – ať je to hra, učení, pracovní, zájmová či rekreační činnost. Jsou rovněž velmi bohatým zdrojem estetických zážitků.

Poškození nebo porucha zraku či dokonce jeho ztráta omezují, deformují nebo zcela vylučují získávání informací prostřednictvím zraku. Vážnější poškození nebo ztráta zraku ovlivňuje téměř všechny oblasti života zrakově postiženého člověka. Jedná se zejména o:

- **přístup k tištěným informacím** (čtení, zpracování písemných informací, tisk, přístup ke kulturním hodnotám apod.)
- **samostatnost a nezávislost** (samostatný pohyb, sebeobsluha, péče o domácnost apod.)
- **vzdělávání, pracovní a další uplatnění.**

Speciální pedagogika rozvinula řadu metod, které využívá k rozvíjení poškozeného smyslu (reedukační metody), rozvíjení náhradních smyslů (kompenzační metody) i celé osobnosti zrakově postiženého (rehabilitační metody). Je přirozené, že se všechny metody vzájemně prolínají, na sebe navazují nebo se doplňují.

Uplatňování jednotlivých metod je však nutno podpořit využíváním speciálních pomůcek. V současné době se používá i pro tyto pomůcky termínů reedukační a kompenzační pomůcky, popř. rehabilitační pomůcky.

Pojmy reedukace, kompenzace a rehabilitace jsou vysvětleny v odborných speciálně pedagogických slovnících i literatuře. Jsou to např. Defektolo-

KOMPENZAČNÍ POMŮCKY PRO ZRAKOVĚ POSTIŽENÉ

Částečnou ztrátu zraku lze kompenzovat vytvářením speciálních podmínek, především používáním zvětšeného písma (pro tisk je nejvhodnější bezpatkové písmo), jehož velikost se volí podle individuální potřeby každého žáka, a ilustrací s jednoduchou černou konturou, se sytými kontrastními barvami a bez zbytečných detailů. K psaní se používá psacích prostředků, které zanechávají silnou stopu (např. fixy). Nezbytné jsou další podmínky, jako je vhodné vybavení tříd, osvětlení a využívání speciální optiky a pomůcek.

Kompenzace **úplné ztráty** zraku vyžaduje převod textu nebo písma do podoby vnímatelné hmatem nebo sluchem. K této transformaci byly vyvinuty speciální **pomůcky dnes již klasické**, které se na speciálních školách pro zrakově postižené používají několik desetiletí. Jsou to tabulky na psaní bodového (Braillova) písma, speciální učebnice v bodovém (Braillově) písmu, popř. magnetofonové nahrávky.

Současný rozvoj techniky, zejména však elektroniky, umožnil vývoj **moderních pomůcek**. Vývoj takových pomůcek zasáhl do vyučování. Pro učení mají největší význam čtecí přístroje, které převádějí černotisk do reliéfní latinky (např. Optacon), nebo přístroje, které speciálním počítačovým programem zvětší opticky sejmutý tištěný text na obrazovce počítače, nebo jej převedou do zvukové nebo hmatové (v bodovém písmu) podoby. Patří mezi ně i elektronické zvětšovací přístroje (např. televizní lupa, pracující na principu uzavřeného televizního okruhu). Tyto pomůcky umožňují zrakově postiženým i nevidomým přímý a samostatný přístup k tištěným informacím všeho druhu.

Rozvoj techniky tak ve svém důsledku ovlivnil i rozvoj integračních trendů ve školství. Integrovaní zrakově postižení žáci, pokud jsou vybaveni odpovídajícími kompenzačními pomůckami, mohou používat stejné texty jako jejich vrstevníci v běžných školách a být spolu s nimi vzděláváni.

V současné době jsou zrakově postiženým žákům k dispozici moderní pomůcky jak domácí výroby, tak z dovozu.